TAKI SANATINDA İĞNELİ DOKUMALAR

Naile Rengin OYMAN [1]

ÖZ

Grafik kâğıt üzerinde tasarlanan takının yarı yumuşak veya köpük bir pano üzerinde iğne ile dokuma tekniği, ilk kez Diane Fitzgerald ve Helen Banes tarafından 1993 yılında ayrıntılı olarak "Beads and Threads: A New Technique for Fiber Jewelery" isimli kitapta anlatılmıştır. Ardından 1996 yılında, Donna Rhodes ve Kathy Stachowicz, "Pin-Weaving Creative Variations" isimli konuyla ilgili bir monografi yayınlanmıştır. İğneli dokuma taşınabilir olan çok az araç-gereç gerektirir. Kullanılan malzemeler hem ekonomik hem de hazır malzemelerdir. Köpük bir yüzey üzerinde, çözgü ve atkı iplerinin atkı yüzlü dokuma tekniği ile tercihen ipek ip (yün, pamuk veya sentetik ipte kullanılabilir) ve yine tercihen çelik toplu iğne kullanarak istenilen herhangi bir şekil oluşturulabilir. Doğal boncuklar, iğneli dokuma takı üretimi için son derece güzel sonuç vermektedir. Bu çalışmada; Meksika, Peru, Brezilya, Kolombiya v.b. gibi bazı yerli kabilelerde, Çin, Eski Mısır ve Anadolu'nun geleneksel sembolleri, motif ve objeleri kullanılarak üretilmiş olan iğneli dokuma tekniği ile yapılmış takılar örneklerle açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: İğneli dokuma, Takı sanatı, Tekstil takı sanatı

Oyman, Naile Rengin. "Takı Sanatında İğneli Dokumalar". *idil* 6.31 (2017): 1019-1044.

Oyman, N.R. (2017). Takı Sanatında İğneli Dokumalar. *idil*, 6 (31), s.1019-1044.

[1] Doçent., Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, renginoyman35(at)gmail.com

NEEDLEWEAVING IN JEWELRY ART

ABSTRACT

Weaving technique with a needle on a semi-soft or a foam panel of a jewelry designed on a graph paper was first introduced broadly by Diana Fitzgerald and Helen Banes in 1993 in the book called “Beads and Threads: A New Technique for Fiber Jewelery”. Then in 1996, Donna Rodos and Kathy Stachowicz published a monograph “Pin-Weaving Creative Variations” regarding the topic. Needle-weaving can be done with little equipment and its materials are portable. Materials used are both economic and ready. In a necklace design, there are quite wide ranges of shape, size, and color possibilities. Left over threats and beads can be used to make other jewelry material coordinate pieces. Beads, needle, some decoration elements weaved together may create a striking Wearable Art product. Needle-weaved jewelries are produced in a great amount in ethnic communities since they use easily found materials. From these Native jewelries take a special place. In this study, in some native tribes of Mexico, Peru, Brazil, Columbia etc., needle-weaved ethnic jewelries made with traditional objects, motifs, and symbols of China, Ancient Egypt, and Anatolia will be explained with examples.

Keywords: *Needleweaving, Jewelry art, Textile Jewelry art*

I.Giriş

Takı; Vücudun çeşitli yerlerine taklan, çeşitli malzeme ve tekniklerle, çeşitli biçimlerde yapılmış olan süs eşyasıdır (Barışta, 200; 1309). Takı, takmak sözcüğünden gelmektedir. Mücevher veya ziynet eşyası olarak da adlandırılan takı, insanların süslenme amacıyla taktıkları çeşitli taş, maden, doğa ürünleri ve buna benzer malzemelerden yapılmış olan kullanım eşyalarıdır (Özbağı, 1993; 13). Takı her şeyden önce beğenilen hoşa giden, biçimsel-dışsal-somut var olan biçimdir. Takı bunun yanı sıra çeşitli akıl ve dışı moral manevi değer ve metafizik kavramları değişik boyutlarda ele alındığı değeri de ifade eder. Bunun yanı sıra takıyı üzerinde bulunduran kişiyi kötülüklerden, belalardan, kazalardan negatif enerjiden koruduğuna inanılır. Takıyı ister hoşa giden, beğenilen güzel bir süs unsuru olarak ele alınsın isterse iyi, doğru güzel adına ne varsa bunların üzerinde ruhsal psikolojik bir rehabilite ya da koruyucu varlık olarak ele alınsın takı insanoğlu için vazgeçilmez özelliğini her zaman ifade etmiştir (Karaoğlu, Kara, 2014;78). Tarihin erken dönemlerinden başlayarak insanoğlunun günlük yaşamının vazgeçilmez bir parçası haline gelen takı işlevselliğini, yaygınlığını ve önemini hala korumaktadır.

Takının tarihçesi, insanoğlunun tarihi kadar eski olarak bilinmektedir. İlk takılar, insanların henüz yerleşik düzene geçmedikleri Paleolitik Çağ'da süslenme yanı sıra, av bereketi ve korunma amaçlı muskalar tasarlanarak kullanılmaya başlanmıştır. Kolay işlenebilen renkli taşlar, av hayvanlarının diş, boynuz, kemik ve tırnak kısımları ile kara ve deniz yumuşakçalarının kabukları gibi doğal malzemeleri sürtme ve kazıma yoluyla aşındırılarak şekillendirilmiş, delinip dizilerek kolyeler haline getirilmiştir (Yavlal, 2009; 63). Takıların artık, zanaatkârların ürettiği süslenme objeleri olma misyonunun yanında XXI. yüzyılın dünya üzerindeki etkilerini anlatan, yaşatan ve sanatsal değerler taşıyan objeler niteliğinde olduğu görülmektedir (Dikmen, 2012; 137).

Klasik anlamda takı ve mücevher, kendisine atfedilen değerli malzemelerle ve önceden tariflenmiş formlarda üretilmekte iken, 20. yüzyılın başından itibaren tüm dünya kültüründe yaşanan gelişmeler, takı anlayışının da dönüşümüne sebep olmuştur. Sanayi Devriminden dünya savaşlarına, sosyal devrimlerden bilim ve teknolojinin gelişmesine, olağanüstü hızlı bir değişimden geçildiği bu dönemde; sanat anlayışı da büyük kırılmalar yaşamış ve büyük bir etki alanı yaratmıştır (Ayata, 2015; 92).

Takının tarihsel gelişim süreci içinde yenilikçi anlayışın ortaya çıkmasında, sanat alanındaki gelişmeler ve sosyal değişimin etkisi büyüktür. Günümüz tasarımcılarının üretimleri, farklı sanat disiplinleri arasındaki etkileşimler, takı olgusunun ve işlevlerinin sorgulanmaya başlanması, heykel, resim, grafik, tekstil

tasarımı gibi farklı sanat ve tasarım disiplinlerinde eser veren sanatçıların takı tasarlamaları ya da üretmeleri, yeni takı anlayışını var eden etkenlerdendir.

Günümüzde teknolojinin ilerlemesi, beğeni ve ihtiyaçların değişmesi, en önemlisi de bireylerin farklılık yaratma isteği, tasarımlarda çağdaş form ve çizgilerin hızla devreye girmesine neden olmuştur. Bu nedenle takılarda, klasik mücevher (değerli maden ve taş) anlayışının dışına çıkılmış ve alternatif malzemelerin kullanımına ağırlık verilmiştir. Bu durum aynı zamanda ekonomi ile doğrudan ilişkili bir durumdur (Eroğlu, 2009; 77). Alternatif malzemelerin içinde tekstil ve tekniklerinin önemli yeri vardır. Aynı zamanda tekstil ekonomik olarak ta ekonomiyi zorlamayan bir malzeme olduğu için günümüzde takı yapımında tercih edilen bir malzeme haline gelmiştir.

Takı sanatında tekstil malzemeleri ve teknikleri kullanılarak yapılan İğneli Dokuma Tekniği, Grafik kâğıt üzerinde tasarlanan takının taşınabilir, köpük veya yarı yumuşak bir pano üzerinde boyuna tespit edilen iğneler arasına çözgünün çözülmesi ve atkı yönünde motif iplerinin iğne ile dokunması sonucu oluşur. Bu teknik ilk kez, Diane Fitzgerald ve Helen Banes tarafından 1993 yılında ayrıntılı olarak "Beads and Threads: A New Technique for Fiber Jewelery- Boncuklar ve İplikler: lifli Takılar için Yeni bir Teknik" isimli kitapta anlatılmıştır. Ardından 1996 yılında, Donna Rodos ve Kathy Stachowicz, "Pin-Weaving Creative Variations-İğneli Dokuma Güzel Sanatlar, Yaratıcı Çeşitlemeler" isimli bir monografi (tek yazı) yayınlanmıştır. Daha sonra Helen Banes, Fiber & Bead Jewelry-Lif ve Boncuk Takılar isimli kitabı yayınlamıştır.

II. İğneli Dokuma Takı Yapımında Kullanılan Araç Ve Gereçler

Takı sanatında görülen iğneli dokuma tekniği, taşınabilir ve çok az araç-gereçle yapılabilen bir uygulamadır. Takı yapımında kullanılan malzemeler hem ekonomik hem de hazır malzemelerdir. Örneğin iğneli dokuma bir kolye tasarımında, oldukça geniş şekil, boyut ve renk olanakları vardır. Atık takılardaki iplik ve boncuklar, diğer takı malzemeleri ile birlikte kombinlenebilir. Boncuk, iğne ve süsleme unsurları birlikte dokunarak çarpıcı giyilebilir bir sanat ürünü oluşturulabilir. Köpük veya yarı yumuşak bir pano üzerinde, çözgü iplerinin dikey olarak çözülmesi ve atkı iplerinin atkı yüzlü düz dokuma tekniği ile (Resim 2), tercihen Anchor marka ipek ip (yün, pamuk veya sentetik ipte kullanılabilir) ve yine tercihen çelik toplu iğne kullanarak dokunması ile istenilen herhangi bir tasarım oluşturulabilir.

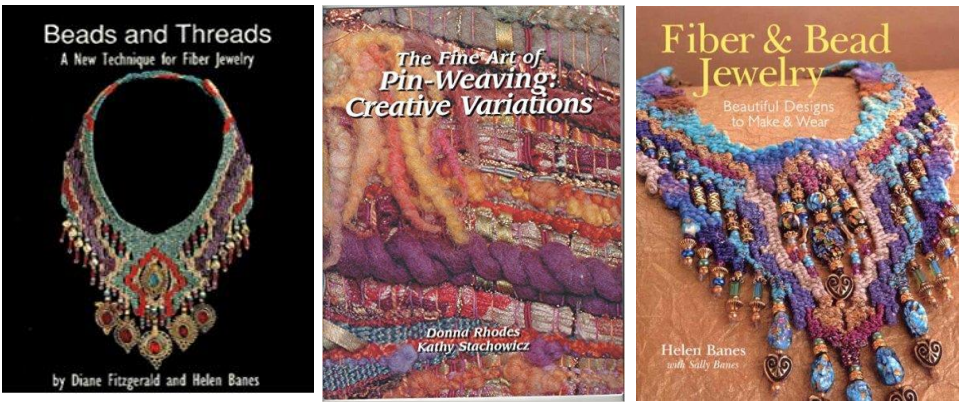

Resim 1. Boncuk ve İplikler: Diane Fitzgerald ve Helen Banes, "Lifli Takılar için Yeni Bir Teknik" (soldaki resim), https://www.amazon.com/Fiber-Bead-Jewelry-Beautiful-Designs/dp/0806960825, Erişim tarihi: 23.02.2017, Donna Rodos ve Kathy Stachowicz'ın Yaratıcı Çeşitlemeleri, "İğneli Dokuma Güzel Sanatlar" (ortadaki resim), https://www.amazon.com/Fine-art-Pin-Weaving-Variations/dp/B003667PT4, Erişim tarihi: 23.02.2017, Helen Banes, "Fiber & Bead Jewelry-Lif ve Boncuk Takılar", (Soldaki resim), https://www.amazon.com/Helen-Banes/e/B001KCBAPG, Erişim tarihi: 23.02.2017.

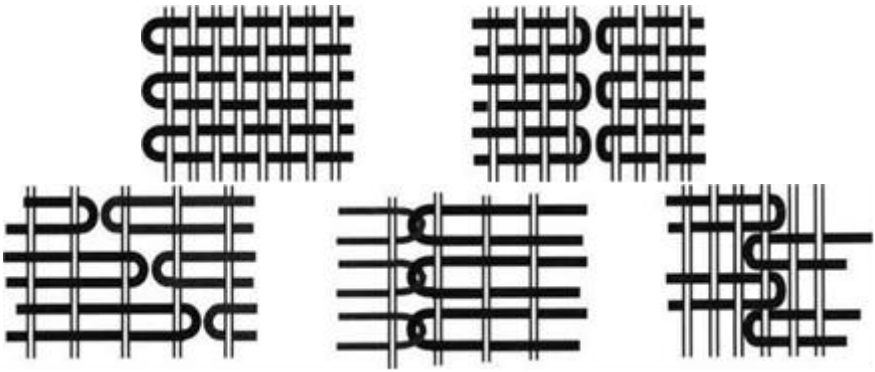

Resim 2. Atkı yüzlü düz dokuma tekniği ve kenetleme biçimleri (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/weaving-your-necklace.html, Erişim tarihi: 24.02.2017)

Doğal boncuklar, iğneli dokuma takı üretimi için son derece güzel sonuç vermektedir. Dokumanın niteliği goblen (tapestry) görüntüsündedir. İğneli dokuma bir kolye yapabilmek için aşağıdaki araç-gereçlere gereksinim vardır:

1. Grafik Kâğıdı (0.63 cm ızgaralı): Desen çizimi için kullanılır.
2. Kopya kâğıdı: Deseni grafik kâğıda geçirmek için kullanılır.
3. Mantar, yarı yumuşak tahta veya kalın köpük (strafor) Pano (Boyut: 25x35 cm): Dokumanın üstünde yapılabilmesi için kullanılır.
4. Bant: Eğer mantar pano kullanılacaksa, pul pul dökülmesini önlemek için kalın (5 cm eninde) maskeleme bandı panonun arkasını ve kenarlarını kaplamak, ayrıca deseni yerinde tutmak için kullanılır.
5. Çelik iğneler: Normal toplu iğneler, kolayca eğilebilirler. 17 veya 20'lik çelik kaplama, 1/2-1 cm'lik çelik iğneler bu iş için uygundur. Raptiye veya T-iğneler ile dokuma sırasında iplikleri yakalamak sıkıntı yaratabilir.
6. Tel üzerine dizili boncukları ipe geçirmek için kullanılan küt uçlu yay iğneler: Bu iğneler takı yapım malzemeleri satılan yerlerden kolaylıkla temin edilebilir.
7. Çözgü ipi: Çözgü iplikleri dokumanın ana yapısını oluşturur ve üzerine dizilen boncukları taşırlar. Genellikle üç katlı 18'lik mumlu keten ipliği kullanılması önerilir. Bazen ağır boncukları çözgü ipi taşımayabilir. Bunu için bu tip ipler uygundur. Herhangi bir renkte çözgü ipi kullanılabilir, çünkü dokuma atkı yüzlü olduğundan neredeyse tamamen dokuma yüzeyi kapanır. Açık renk tasarımlarda açık renk çözgü ipliği, daha koyu tasarımlarda genellikle kahverengi veya siyah renk çözgü ipliği, eğer kullanılan boncukların delikleri küçükse, daha ince çözgü iplikleri kullanılması önerilir. Çözgü ipliği için tek katlı olması önerilmez. Çünkü takı sert olur ve boyuna asıldığında boyun hatlarına uyum sağlamaz.
8. Atkı veya motif ipi: 3 numara inci pamuk ipliği atkı ve motif ipi için en uygun iptir. Örme için tasarlanmış inci suni ipek, ipek veya benzeri ağırlıktaki sentetik iplikler gibi ipler, diğer pamuk iplikleri de kullanılabilir. Farklı ağırlıklardaki metalik ipler tek başına ya da başka bir iplikle de kullanılabilir ya da ışıltı vermek için başka iplerle katlanarak da kullanılabilir.
9. Makas: Dar alanlara girmek için küçük nakış makasları kullanılır.
10. İğneler: Dokuma için 18, 20 veya 22'lik goblen (etamin) iğneleri kullanılır. İğnenin delikleri, ipliklerin kolayca geçeceği genişlikte olmalıdır. Dokuma işlemini kolaylaştırmak için, iğne ucu hafifçe kıvrılabilir. 20'lik iğneler ısıtma işlemi yapılmadan kıvrılabilir. Eğer kıvırma işlemi yapılacaksa, güvenli bir biçimde pense ile iğne tutulup, ateşe tutulması, daha sonra soğutma için soğuk suya tutulması gerekir.

Dokuma çözgünün sık olduğu yerlerde zor olabilir. Yaklaşık 3 cm'lik kavisli bir iğne bu sık yerlerde kullanılabilir. Kavisli iğnelerin delikleri küçük olabilir, sıkıntı yaratan durumlarda, kavisli döşeme iğneleri, hatta çeşitli boylarda ameliyat iğneleri de, keskin noktaları zımpara kâğıdı ile köreltilerek de kullanılabilir.

11. İğne burunlu pense veya hemostat (kanamayı kontrol altına alan alet) : (İsteğe bağlı) İğne burunlu pense dokumanın sık yerlerinde iğneyi kolayca çekmek için

kullanılır. Cımbız, düğmeler, ziller, tokalar, madalyonlar ya da delikli herhangi bir obje de kullanılabilir.

12. Çözgü bitimleri: Çözgü ipliklerinin bitimlerinde boncukların çıkmasını önlemek için bazı araçlar gerekir. Yumuşak metal küçük takı halkaları (crimp), delikleri olmayan, halkalı düğmeler, takılar, zincirler, diğer pek çok obje, çözgü bitimine eklenebilir.

13. Boncuk dizici: Boncukları ipe dizmeye yarayan alet. Bir misina boncuk çekimi için uygundur. Boncuk delikleri yeterince büyükse, bir tığ (12 veya 13 numara) da bu iş için uygundur.

14. Kirkit: Dokunan ipleri sıkıştırmak için kullanılır. En basitinden yemek çatalı veya sıkı dişli bir tarak olabilir.

15. Boncuklar: Her tür boncuk (cam, plastik, metal, kemik, polimer kil, seramik veya deniz kabuğu) kullanılabilir. Boncuklar çözgü ipliğinin geçebileceği genişlikte ve çözgü ipliği üzerinde rahatça hareket edebilecek deliklere sahip olmalıdır. Biraz daha büyük boncuklar, çözgü iplerinin ucuna doğru tercih edilebilir.

16. Karışma önleyici: Metalik ipler karışmaya eğimlidir. Saydam renkli bir tırnak cilası iplerin üzerine sürülerek karışma engellenebilir. Alternatif olarak, bu amaca hizmet eden "karışma önleyici" gibi ticari dikiş yardımcıları vardır (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/weaving-your-necklace.html, Erişim tarihi: 05.02.2015).

Resim 3. İğneli dokuma takıda kullanılan malzemeler (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/weaving-your-necklace.html, https://www.pinterest.com/pin/455145106066522017/, Erişim tarihi: 05.02.2015)

III. İğneli Dokuma Takı Yapım Aşamaları

Takı yapım aşaması, kareli grafik kâğıda çizilmiş bir tasarımın köpük bir yüzey üzerine tutturulması ile başlamaktadır. Boncukların ve iğnelerin, tasarımın çözgüleri boyunca karşılıklı dizilimi, iplerin renk seçimleri ile tasarım netleştirilir.

İğneler köpük üzerine çözgü kanalları boyunca düzenlenir ve tasarım şemasına tıpkı bir reçete gibi boncuklar çözgü üzerine geçirilir. Atkı iplikleri, dokuma sürecini kolaylaştırmak için uzun bir iğne kullanılarak, çözgünün altından ve üstünden geçirilerek dokunur. Boncuk olan bölgelerin çevresinden dönülerek tüm dokuma, tasarlanan desen düzeninde dokunur.

a. Desen tasarımı ve grafik kâğıt üzerine aktarılma işlemi

Desen tasarımı için, bir obje, kavram ya da güncel olaylardan esinlenerek renk, doku, form tasarımları hazırlanır (Resim 4). Bu tasarım, kolye, bileklik ya da küpe tasarımı olabilir.

Bir kolye tarsımı için desen, grafik kâğıt üzerinde kareler üzerinde boyuna ve enine çizgilerle tasarlanır. Kolyenin yaka kenar seçenekleri belirlenir (Resim 5). Boncukların desen üzerinde konulacağı yerler saptanır.

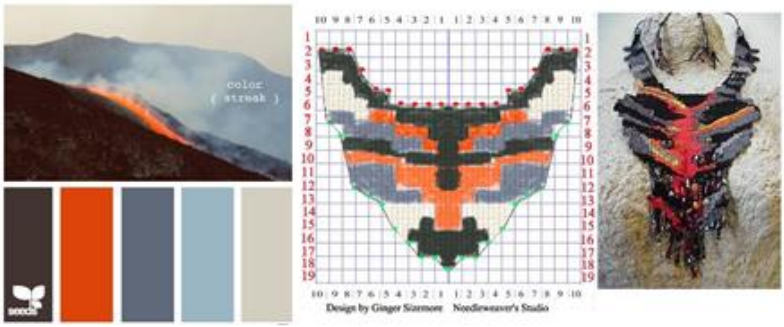

Resim 4. Ginger Sizemore'un "Lav Akışı" isimli çalışması. Bir kavramdan veya objeden esinlenerek yapılan tasarım (Tasarım aşaması: 1. Fotoğrafın belirlenmesi, 2. Bilgisayar ortamında renk skalası çalışılması, 3. Renk ve form düşünülerek tasarımın desen kâğıdına aktarılması ve renk taslağı, 4. Tasarımın dokunması). (https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/2f/03/6b/2f036b0da772d26907495277dbce9883.jpg, Erişim tarihi: 24.02.2017)

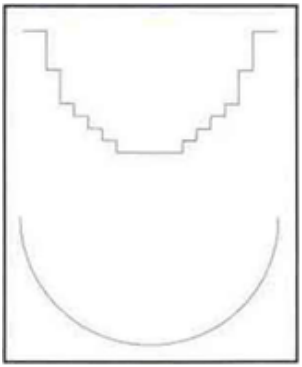

Resim 5. Yaka kenarı seçenekleri. Merdiven boyun kenarı (üstte) ve düzgün boyun kenarı (altta). (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/weaving-your-necklace.html, Erişim tarihi: 24.02.2017)

b. Çalışma Panosu üzerine çözgü çözme işlemi

Bir önceki bölümde desen tasarlanıp, grafik kâğıt üzerine çizimi yapılmıştı. Desen artık dokumaya hazırdır. Pano üzerine grafik kâğıt, bant ile tutturulur (Resim 6). Çözgü ipliklerinin bir çift olarak yerleştirileceği yeri, grafik kâğıdı üzerindeki her sütun gösterecektir. Eğer desen renkli ise, yüzey üzerine bir kopya kâğıdı veya aydınger kâğıdı ile aktarılabilir.

Resim 6. Yaka kenarı seçenekleri. Merdiven boyun kenarı (üstte) ve düzgün boyun kenarı (altta). (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/weaving-your-necklace.html, Erişim tarihi: 24.02.2017)

İğneleri yerleştirme: Çizim üzerinde işaretlenmiş noktalara iğneler yerleştirilir. İğneler üstten alta doğru başlayarak, daha sonra alttan üste gelecek biçimde yaklaşık 30-45°, eğik bir açı ile yerleştirilmelidir (Resim 7). İğnelerin doğru yerleştirildiğinden emin olmak için kontrol edilir. İğnelerin, grafik kâğıt çizgileri üzerinden gidilmesine dikkat edilmelidir.

Bobin üzerindeki çözgü ile pano üzerine saplanan iğnelerin üzerinde çözgünün başlangıcına bir düğüm atılır. Yanındaki iğne üzerinden dönerek karşı tarafa ip geçirilir. Çözgü bitiminde yine düğüm atılarak işlem bitirilir. Çözgü çekimi esnasında ip ne çok gergin ne de çok gevşek olmalıdır.

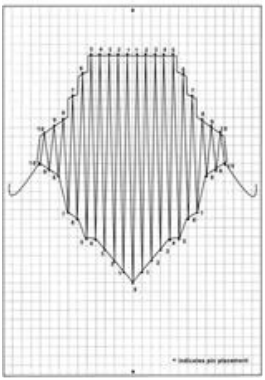

Resim 7. Grafik kâğıt üzerinde iğnelerin yerleştirilmesi ve çözgü iplerinin geçirilişi (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/weaving-your-necklace.html, Erişim tarihi: 24.02.2017)

Çözgü ve Atkı: İlk olarak, çözgü iplikleri desene göre yatay ya da dikey olarak, tezgâh üzerine dizilir. Çözgü ve atkı, dokumanın iskeletini oluşturur. Atkı iplikleri çözgünün üzerinden ve altından geçerek dokumayı oluşturur. Atkı, tüm çözgü ipliklerinin üzerini kaplayacaktır. Bu da atkı yüzlü düz dokuma tekniği demektir.

Boncukları ekleme ve çözgü üzerine boncukların çekimi: Boncukları eklemek, kolyenin en büyüleyici tarafıdır. Çok değişik boncuklarla, çok farklı düzenlemeler yapılabilir (Resim 8). Boncukların deliklerinden ipleri geçirmek için bir tığ kullanılmalıdır. Çözgü iplikleri üzerindeki lif hattı üzerinde boncuklar, tezgâha batırılmış olan iğne kaldırılarak, tığ yardımı ile kaydırılır.

Resim 8. Bir tel üzerinde istenilen boncuklar seçilerek düzenlenir. (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/weaving-your-necklace.html, Erişim tarihi: 24.02.2017)

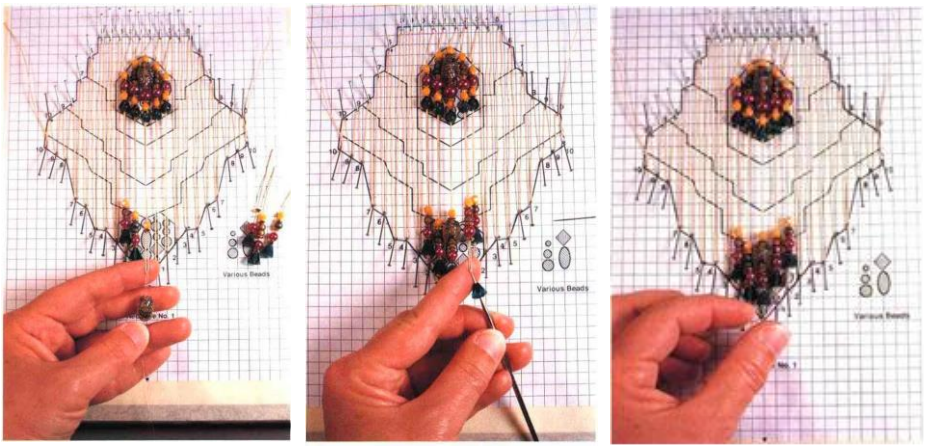

Resim 9. Boncukların dizilmesi işlemi, tığ yardımı ile çözgü üzerinde kaydırılması işlemi. (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/weaving-your-necklace.html, https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/6f/74/7b/6f747b411e9da2853642d2a077b7af9d.jpg, Erişim tarihi: 24.02.2017)

Bir tığ kullanarak çözgü üzerine boncuk çekimi: Planlanan boncuk dizesini takmak için (Resim 9), çözgü iplikleri çiftinin altındaki iğne çıkartılır (Resim 9a). Boncuk dizgesi tığ üzerinde kaydırılır (Resim 9b), daha sonra tığın kancası ile çözgü çifti yakalanır ve tığdan çözgüye boncuklar kaydırılır. Bu işlem bittikten sonra çözgü çiftini tutan iğne yerine yerleştirilir (Resim 9c).

Çözgü Bitimleri: Sadece ucunda boncuk olan çözgü çiftlerinde bitirme işlemi yapılır. Diğer çözgü çiftleri birlikte dokunabilir. Eğer çözgü sonunda boncuk varsa, bu işlem için yeterli çözgü bitimi bırakılmalıdır. Çözgü ipliği çiftlerinin uçları bir süsleme unsuru olmadan birlikte dokunmuş olabilir ya da saçak gibi boncuklar eklenebilir. Çözgü ipliği ucundaki boncuklar, kolyeye hareket katabilir, tasarım bu şekilde düşünülebilir. Dokumaya başlamadan önce uçları bitirmek gerekmez. Eğer boncuk düzeni netleşmişse, uçlar dokunabilir.

Kıvrım halkası ekleme: Çözgü çiftinin üzerinde bir boncukmuş gibi kıvrım halkası kaydırılır. Çözgü hattı üzerinden çıkarmadan önce, kıvrım halkası pense ile sıkılır (Resim 10).

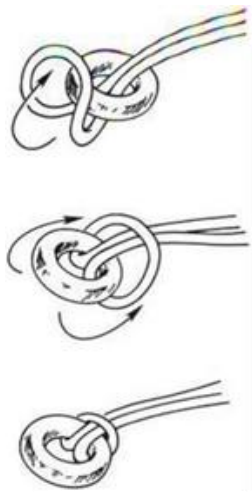

Resim 10. Kıvrım halkasının eklenmesi

Resim 11. İğneli dokuma tekniği ile bir kolye tasarımının işlem aşamaları
http://www.riverbendfiberarts.com/2010_03_01_archive.html, Erişim tarihi: 26.12.2014,
http://www.glafkisdolcevita.com/interviews/natassa-fokianidou.html, Erişim tarihi: 26.12.2014

IV.İğneli Dokuma Tekniği İle Yapılmış Takı Örnekleri

İğneli dokuma takılar, özellikle el işçiliğine ve kolay bulunabilir malzeme kullanılması nedeniyle, etnik topluluklarda çok fazla üretilmiştir. Bunlardan Kızılderili, Peru, Meksika takıları özel bir yere sahiptir.

Ann Shafer tarafından yapılan Anasazi Kuşu1 (Resim 12) isimli çalışmada görülen kuş motifi, Anasazi yerlilerinin simgesidir. Anazasiler, Amerika'nın Güney batısında yaşayan tarih öncesi Kızılderili kabilesi olup, "Pueblo Kızılderililerinin atalarıdır. Birçok Kızılderili kabilelisinin ortak sembolü olan kuş, gök gürültüsü kuşudur. Sanatçı eserinde kendine motif olarak bu kuşu seçmiş ve eserine ismini vermiştir. Gümüş renk, gök gürültüsü kuşunu, mavi renk ise gökyüzünü temsil etmektedir.

Resim 12. Ann Shafer tarafından yapılmış Anasazi Kuşu1 isimli çalışma. (https://www.pinterest.com/pin/545217098614576095/, Erişim tarihi: 03.02.2015)

Siyah, mor, altın ve pembe ipler ile dokunmuş kolyede (Resim 13), parlak renkli, metal aksesuarlar takının saçaklarında kullanılmıştır, çözgü aralarından dövülmüş gümüş çubuklar atkı gibi geçirilmiştir. Son olarak, Meksika geleneksel bebekleri, dokuma kolyenin merkezinde kolyeye uyumlu bir biçimde tutturulmuştur.

Resim 13. Meksika geleneksel bebekli dokuma kolye
(https://tr.pinterest.com/renginoyman/needleweaving/, Erişim tarihi: 24.02.2017)

Kolomb öncesi döneme ait motiflerle dokunmuş boyuna asılan takılara; Bay ve Bayan Clarence Goldberg Koleksiyonunda bulunan ortasında çıkarılabilir altın bir iğne olan antropomorfik (insan biçimci) bir tasarım (Resim 14: sol alt), Peru madeni paraları ile Peru el boyalı seramik boncuklar ile dokunmuş bir tasarım (Resim 14: orta) örnek olarak verilebilir, Tolima (Kolomb öncesi bir uygarlık) dönemine ait buluntulardaki figürlerin birçoğu böcek ve balık figürleriydi. Bu figürlerin bir kısmı, günümüz savaş jetlerini anımsatan bir görünümdedir. Antik Peru süslemeli, üç yeşil taşlı altın figürlü takı tasarımı, Kolomb öncesi döneme örnek verilebilir (Resim 14: sağ alt).

Xipe-Totec Maskesi. Bu marifetli kolye üç bölüme ayrılabilir: Bir iğne, bir küçük kolye ve daha büyük bir kolye. (Resim 15: sol alt). İğne, altın kaplamalı gümüş ve tüylerle donanmış bir Meksikalının kafası ve yeşim taşı gibi polimer kilden yapılmış kulaklardan oluşmaktadır.

Xipe-Totec Maskesi. (Resim 15: orta) Kolyenin ayrılmış hali.

Brezilya Yerlisi. (Resim 15: sağ alt) Ağaç dikenlerinden yapılmış kabileye özgü taraktan esinlenerek rafyadan dokunarak yapılmıştır. Kolye, dimi örgüsü ile dokunmuş, devekuşu yumurta kabukları kolyenin uçlarında sarkıtılmıştır.

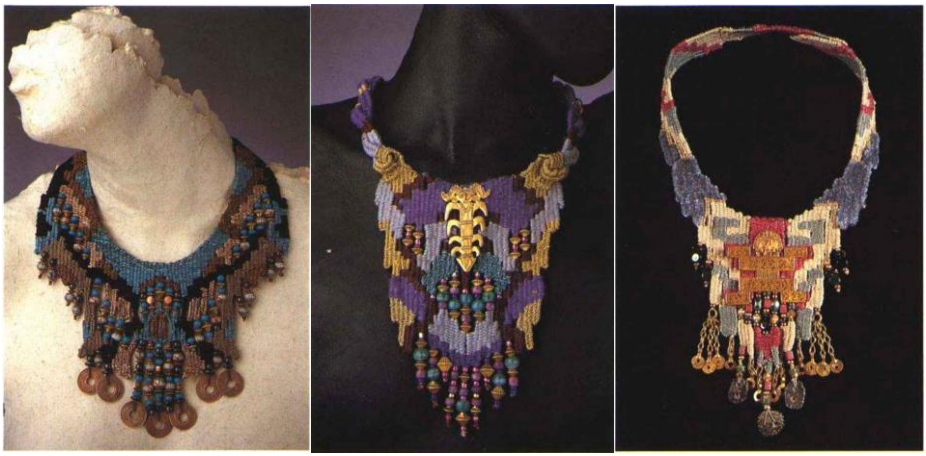

Resim 14. Peru kökenli figürlerden esinlenilmiş dokuma kolyeler (Kaynak: http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/helen-banes.html, Erişim tarihi: 17.03.2015)

Resim 15. Kolomb öncesi döneme ait motiflerle dokunmuş boyuna asılan takı örnekleri (Kaynak: http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/helen-banes.html, Erişim tarihi: 17.03.2015)

Resim 16. Altın renkli metal paralar ile süslenmiş, Kolombiya totemi figürlü tasarım (sol üst), Çin bulutu motifli yaka. (orta) Washington, Renwick Galerisi'nde sergilenmektedir. Eski Mısırlıların kutsal saydıkları Bokböceği (Scarab) figürlü kolye (sol üstte) (Kaynak: http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/helen-banes.html, Erişim tarihi: 17.03.2015)

Resim 17. Diane Fitzgerald (sol) tarafından yapılan Mısır Geometrisi, Piramitler ve renkleri kullanılarak tasarlanmış takı. Mısır formlarının düzenliliği bu takının başlangıç noktası olmuştur. Carroll Gotte (sağ) tarafından yapılan takıda, esin kaynağı diğer kültürler ve o kültürün içindeki semboller, malzeme, tasarımlar ve renkler olmuştur. (Kaynak: http://www.beadingmag.info/fiber-

jewelry/helen-banes.html, Erişim tarihi: 17.03.2015)

Resim 18. Carroll Gotte'nin (sol) Kolomb öncesi I, (orta) Kolomb öncesi 11, (sağ) Bedevi 11 isimli çalışmaları. (Kaynak: http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/helen-banes.html, Erişim tarihi: 17.03.2015)

Resim 19. Ileen Shefferman tarafından yapılan Asya fantezisi isimli takı tasarımları. (Kaynak: http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/helen-banes.html, Erişim tarihi: 17.03.2015)

Resim 20. Rebecca Toner (sol) tarafından yapılan İnka Kilimi isimli takı tasarımı. Eurla Frederick (sağ) tarafından yapılan Afrika Süslemesi isimli takı tasarımı. (Kaynak: http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/helen-banes.html, Erişim tarihi: 17.03.2015)

V. İğneli Dokuma Takı Tasarımları Ve Dokumalarından Bazı Örnekler

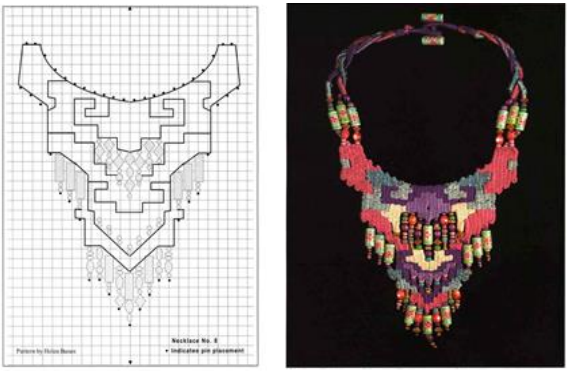

Resim 21. Helen Banes tarafından tasarlanıp dokunmuş Pembe Şakayık isimli kolye tasarımı. Kolyenin üst bölümündeki Anadolu'ya özgü geometrik motif, boru şeklindeki boncuklarla tamamlanmıştır. (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/info-trb.html, Erişim tarihi: 24.03.2015).

Resim 22. Helen Banes tarafından tasarlanıp dokunmuş Pembe Şakayık isimli kolye tasarımı. Kolyenin üst bölümündeki Anadolu'ya özgü geometrik motif, boru şeklindeki boncuklarla tamamlanmıştır. (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/info-trb.html, Erişim tarihi: 24.03.2015).

Resim 23. Diana Fitzgerald tarafından tasarlanıp dokunmuş "İsimsiz" çalışma. Daha geniş dokuma kolye sevenler için tasarlanmıştır. Tasarımın katman etkisi, orta ve koyu tonlardaki renkler ile ortasında parlak bir obje kullanılarak tamamlanmıştır (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/info-trb.html, Erişim tarihi: 24.03.2015).

Resim 24. Helen Banes tarafından tasarlanıp dokunmuş "Kraliyet Gerdanlığı" isimli çalışma. Bu kalın model biraz daha karmaşıktır ve boncuksuz olarak tasarlanmıştır. Örnekte geometrik düzenlemeler, renklerin çarpıcı kullanımı ile adeta takıda ayrı bir obje kullanamaya ihtiyaç göstermez niteliktedir (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/info-trb.html, Erişim tarihi: 24.03.2015).

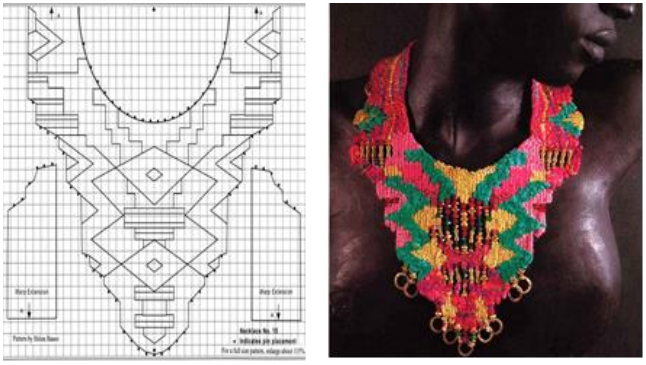

Resim 25. Helen Banes tarafından tasarlanıp dokunmuş "İsimsiz" çalışma. Geometrik düzenlemeler ile tasarlanmış kolye, sarı, yeşil ve sıcak morumsu kırmızı renklerin canlı kullanımı ile dokunmuştur. Marian Gartler tarafından tasarlanmış ceketin yakası olarak hazırlanmıştır (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/info-trb.html, Erişim tarihi: 24.03.2015).

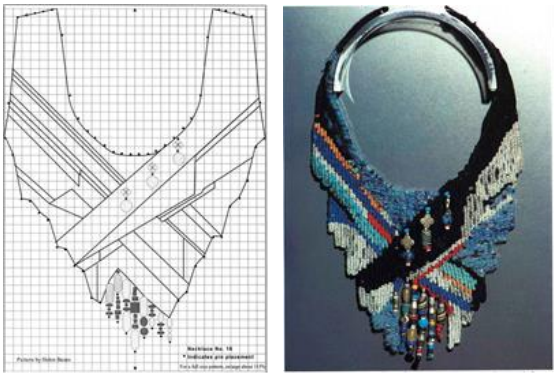

Resim 26. Helen Banes tarafından tasarlanıp dokunmuş "Siyah Diyagonal" isimli çalışma. Bu asimetrik tasarım, kendi buluşu olan "yırtık kumaş" tekniğinden esinlenerek Tim Harding tarafından tasarlanan çizgili bir ceketin yaka unsuru olarak dokunmuştur (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/info-trb.html, Erişim tarihi: 24.03.2015).

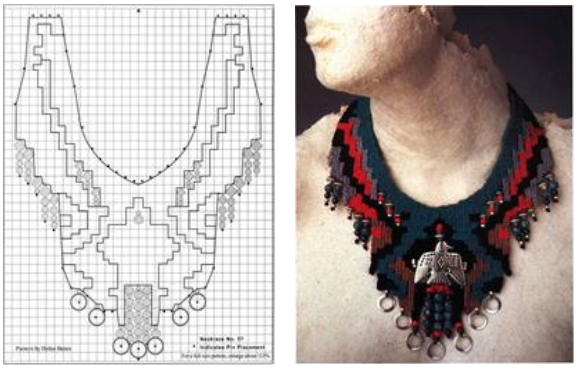

Resim 27. Helen Banes tarafından tasarlanıp dokunmuş "Gök gürültüsü (Anasazi) Kuşu" isimli çalışma. Merkez bölümü desensiz bırakılmış, bu bölgeye Kuş figürü bir broş veya kolye süsü gibi eklenmiştir (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/info-trb.html, Erişim tarihi: 24.03.2015).

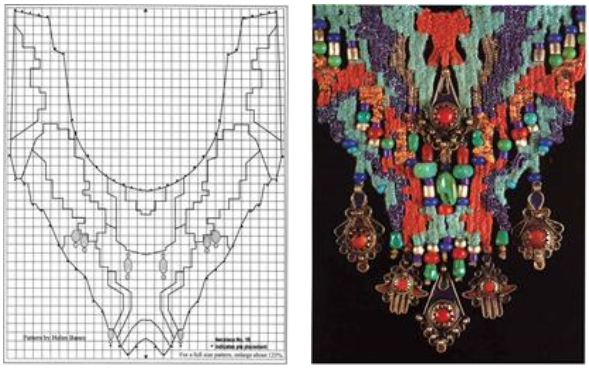

Resim 28. Helen Banes tarafından tasarlanıp dokunmuş "Gök gürültüsü (Anasazi) Kuşu" isimli çalışma. Merkez bölümü desensiz bırakılmış, bu bölgeye Kuş figürü bir broş veya kolye süsü gibi eklenmiştir (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/info-trb.html, Erişim tarihi: 24.03.2015).

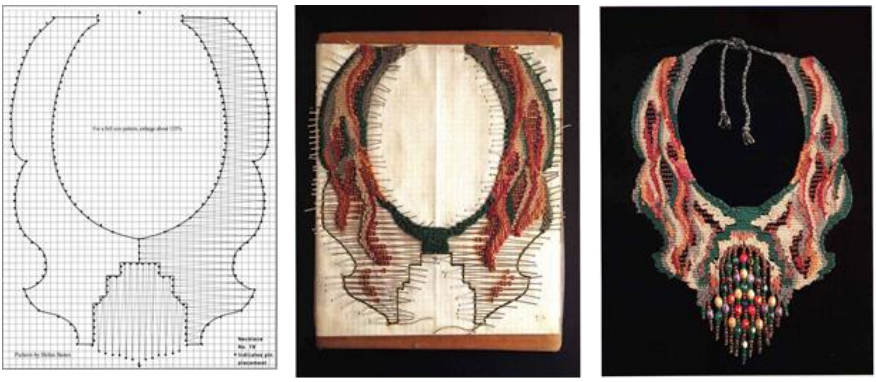

Resim 29. Helen Banes tarafından tasarlanıp dokunmuş "Jadine için bulut yaka" isimli tasarım. Bu desen için, bazı çözgü iplikleri dikey, bazıları da yatay çözülür. Bu çözgü çözme yöntemi ile daha düzgün, kavisli bir dış kenar elde edilebilir (http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/info-trb.html, Erişim tarihi: 24.03.2015).

Resim 30. Doç. N. Rengin Oyman tarafından tasarlanıp dokunmuş takılar. Tasarımlar Anadolu kilim motiflerinden esinlenerek, geometrik basamaklarla, merkezde doğal taşlar kullanılarak dokunmuş, uçlarına yine boncuk ve metal unsurlarla saçak yapılmıştır. Boyuna asma biçiminde gümüş kuyum veya boncuklu asma sistemi kullanılmıştır. (Oyman, N. Rengin, 2016-17)

Resim 31. Yasemin Beğitlioğlu tarafından tasarlanıp dokunmuş tasarımlar. Tasarım geometrik basamaklarla, Anadolu motifleri kullanılarak dokunmuş, uçlarına yine cam, ahşap boncuklar ve saçaklar, merkeze metal "Fatma Ana'nın Eli/Hamse Eli" figürü eklenmiştir. Boyuna asma biçiminde boncuklar ve dokumanın devamı kullanılmıştır. (https://tr.pinterest.com/yasemingrcan/dokuma-kolyelerim-weaving-yasemin-be%C4%9Fito%C4%9Flu/, Erişim tarihi: 24.02.2017)

VI. Sonuç

Takı sanatında görülen iğneli dokuma tekniği, çok özel ve son derece basit, ekonomik araç ve gereçlerle yapılabilecek bir dokuma tekniğidir. Özellikle kolye, bileklik, küpe tasarımında, oldukça geniş şekil, boyut ve renk yelpazesi vardır. Atık takılardan kalan iplik ve boncuklar, diğer takı malzemeleri ile birlikte kullanılabilir. Boncuk, iğne, bazı süsleme unsurları birlikte dokunarak çarpıcı bir giyilebilir sanat ürünü ortaya çıkabilir. Tek başına bir takı unsuru olarak kullanılabileceği gibi, bir giysinin yaka unsuru olarak ta kullanılabilir. Dokumanın ana yapısı atkı yüzlü düz dokuma tekniğidir. Motif ve kompozisyonlar, etnik topluluklarda yer alan motif ve figürlerin kullanımına çok uygundur. Bu yüzden Güney ve Kuzey Amerika Yerlileri, Peru, Kolombiya, Meksika, Mısır, Çin, Anadolu kültüründe görülen motifler çoklukla kullanılır.

Yine etnik kökenli topluluklardaki motif, figür ve temalardan yola çıkarak günümüzde bu tip dokuma takılar yaygın olarak üretilmektedir. Türkiye de takı sanatında görülmeye başlanan bu dokuma tekniği, sanatçılar tarafından yapılmaya başlanmıştır. Bazı Üniversitelerin Güzel Sanatların Fakültelerinin ilgili bölümlerinde ders olarak görülmektedir.

KAYNAKLAR

AYATA Ertan Neşem. “20. Yüzyılda Sanatsal Takının Gelişim Sürecinde Heykel Sanatının Etkisi”, Yedi Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, Sayı: 14, Yaz 2015.

BARIŞTA, H. Örcün. “Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk Mezar Taşlarından Bazı Takı Tasvirleri”, XIII. Türk Tarih Kongresi, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 4-8 Ekim 2002

DİKMEN DEMİRTAŞ Pelin. “Çağdaş Takı Yorumu ve Özgün Yüzükler”, Atatürk Üniversitesi, Sanat Dergisi, Sayı: 20, Yıl: 2012.

EROĞLU Müjgan. “Modern Takı Anlayışı İçinde Alternatif Malzemelerin Kullanımı”, I. Uluslararası Katılımlı Mücevher-Takı Tasarımı ve Eğitimi Sempozyumu, Aydın, 26-28 Haziran 2009.

FITZGERALD Diane ve BANES Helen. *Beads and Threads: A New Technique for Fiber Jewelery*, Flower Valley Yayınevi, Ekim 1993.

KARAOĞLU Alaybey, KARA Sema. “Estetik Bir Obje Olarak Takı”, İdil Dergisi, Cilt 3, Sayı 13, s.78, 2014.

ÖZBAĞI, Tevhide. "Geleneksel Kadın Takları-1", Türkiye'de Yaygın Eğitim ve Sanat Dergisi, Sayı:5, Ekim 1993.

RHODES, Donna ve STACHOWICZ, *The Fine Art of Pin-Weaving Creative Variations a Sculptural Approach to the 3-D World of Woven Texture and Design***,** Warp & Woof Creations, 1996.

YAVLAL Çiğdem. "Anadolu'da Takı Sanatı ve Kuyumculuk", I. Uluslararası Katılımlı Mücevher-Takı Tasarımı ve Eğitimi Sempozyumu, 26-28 Haziran 2009.

İnternet Kaynakları:

https://www.amazon.com/Fiber-Bead-Jewelry-Beautiful-Designs/dp/0806960825, (Erişim tarihi 23.02.2017)

https://www.amazon.com/Fine-art-Pin-Weaving-Variations/dp/B003667PT4, (Erişim tarihi 23.02.2017)

https://www.amazon.com/Helen-Banes/e/B001KCBAPG, (Erişim tarihi 23.02.2017)

http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/weaving-your-necklace.html, (Erişim tarihi 24.02.2017)

http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/weaving-your-necklace.html, (Erişim tarihi 05.02.2015)

https://www.pinterest.com/pin/455145106066522017/, (Erişim tarihi 05.02.2015)

https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/2f/03/6b/2f036b0da772d26907495277dbce9883.jpg, (Erişim tarihi 24.02.2017)

https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/6f/74/7b/6f747b411e9da2853642d2a077b7af9d.jpg, Erişim tarhı: 24.02.2017

http://www.riverbendfiberarts.com/2010_03_01_archive.html, (Erişim tarihi 26.12.2014)

http://www.glafkisdolcevita.com/interviews/natassa-fokianidou.html, (Erişim tarihi 26.12.2014)

https://www.pinterest.com/pin/545217098614576095/, (Erişim tarihi: 03.02.2015)

https://tr.pinterest.com/renginoyman/needleweaving/, (Erişim tarihi 24.02.2017)

http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/helen-banes.html, (Erişim tarihi 17.03.2015)

http://www.beadingmag.info/fiber-jewelry/info-trb.html, (Erişim tarihi 24.03.2015)

https://tr.pinterest.com/yasemingrcan/dokuma-kolyelerim-weaving-yasemin-be%C4%9Fito%C4%9Flu/, (Erişim tarihi 24.02.2017)